

Ob srebrnem jubileju

Ob petindvajsetem rojstnem dnevu neodvisne slovenske države se ozrimo na dogodke v teh letih, ki so pripeljali do pomembnega, prelomnega dogodka: razglasitve neodvisnosti.

Pa ni treba prav nič »sanjati« o »tisočletnih sanjah«, kot se tolikokrat sliši. Bliže realnosti bi bili, če bi začetek teh »sanj« postavili v leto 1848, v zahtevo po Zedinjeni Sloveniji. Sedemdeset let pozneje, leta 1918, so nas »zedinili« v Kraljevino SHS in mnogi so verjeli, da smo dobili svojo »narodno« državo. V resnici pa je bilo definitivno konec »sanj« o Zedinjeni Sloveniji, kajti za slovensko državo je

bil izgubljen tisti njen del, ki je sploh dal pobudo za *»zedinjenje vseh dežel, koder Slovenci žive v eno kraljestvo z imenom Slovenija«*, to je bila Koroška. Poleg tega smo po štirih letih krvave vojne, ki jo je zakuhal nemško-habsburški Drang nach Sudost (in to svojo vojno potem tudi izgubil), mi, Slovenci, plačali s tem, da smo za tri desetletja izgubili Primorsko z Goriško, Trst in Gorico pa dokončno. Za tisti del slovenskih dežel, kolikor ga je od Zedinjene Slovenije ostalo, so nas politiki in šola prepričevali, da smo osvobojeni izpod germanske nadvlade.

Starejši ljudje so stvari videli drugače: *»Bili smo pod Nemci, sedaj smo pod Srbi.«* Ko smo po oktroirani ustavi po letu 1931 postali Dravska banovina, je bil za prvega bana predviden pisatelj Anton Novačan in kralj Aleksander ga je na Bled povabil v avdienco. Pa ga je vprašal: *»Pa kad čete vi Slovenci napustiti ovaj vaš slovenački jezik?«* – *»Nečemo nikada, veličanstvo, Srbi ste se za svobodo borili s puško mi Slovenci pa s knjigo.«* Ni postal ban.

Slovenski politiki so verjeli v Jugoslavijo ter jo pričakovali, pričakali pa – Srboslavijo.

Predsedstvo Slovenije 1990;

od leve: dr. Matjaž Kmecl, Ivan Oman, Milan Kučan, Ciril Zlobec in dr. Dušan Plut. (foto: BoBo)

Niti Slovenci niti Hrvatje niso mogli biti zadovoljni s to novo združbo »pod dinastijo Karadorđevićev«. Slovenski politiki so sicer vseskozi zahtevali avtonomijo, vendar tudi pridno sodelovali skoraj v vseh vladah. Ko so Hrvatje končno avtonomijo tudi dosegli, je bilo Slovincem rečeno, naj počakajo na kraljevo polnoletnost. Ko se je ta že močno približevala, so srbski generali z državnim udarom državo potegnili v viхро 2. svetovne vojne, največje morije, ki jo je kdaj doživel svet. In Kraljevina Jugoslavija se je, kot je Korošec napovedoval, sesula kot hišica iz kart.

Iz apokaliptičnih dogodkov, ki so temu sledili, z okupacijo, NOB z revolucijo in državljansko vojno, je izšla »nova Jugoslavija«. Po sovjetskem vzoru smo postali republika, torej država, nič več banovina. (Dravska banovina, kar je Slovenija bila, kot ena od devetih upravnih enot v kraljevini Jugoslaviji.) Formalno republika, praktično pa v povsem centralizirani »zvezni« partijski državi. Vse tja do leta 1974, ko je kardeljanska ustava prinesla elemente konfederacije. Po letu 1980, ko se je poslovil diktator, je počasi prihajalo do več svobode. Sredi osemdesetih, ko se je v vrhu vladajoče komunistične partije uveljavila liberalnejša in razumnejša Kučanova struja, tudi do več federalizma.

Spomnimo se 57. številke *Nove revije*, ki je prinesla *Prispevke za slovenski nacionalni program*. Kako smo to brali! Kot neka velika napoved, kot neko veliko upanje je prišlo! Kot da se približuje veliko, svetlo jutro. »Luč na koncu predora«, če smem omeniti to frazo.

Naj spomnim še na tisto geslo: Slovenija, moja dežela. Če gremo iz Loke proti Zmincu, pridemo do gostilne Pri Kajbitu. Tam nekje je bil v tistem času neko nedeljsko jutro na črnem asfaltu z velikimi belimi črkami napis: **Slovenija moja država**. Miličniki so te pregrešne črke hiteli prekrivati s črno barvo. Takrat Slovenija še ni smela biti moja – naša država. Čez nekaj let pač, vendar se je moralo še marsikaj zgoditi.

Za uvod v dogodke naslednjih let je bila 12. maja 1988 ustanovljena Slovenska kmečka zveza. Proti koncu istega meseca je prišlo do aretacije Janeza Janše in treh tovarišev (ljubljska četverica – JBTZ), kot odgovor na to je nastal Odbor (Bavčarjev odbor) in iz njega množično gibanje. Slovenski narod se je prebudil. Tega ni bilo več mogoče ustaviti.

V začetku leta 1989 so nastajale nove politične organizacije, ki so objavile *Majniško deklaracijo*, s katero so zahtevale suverenost slovenskega naroda, ki se bo sam odločal o povezavi z južnoslovanskimi in drugimi narodi. Septembra so bili sprejeti ustavni amandmaji, ki so uzakonili politični pluralizem ter utrdili pravico do samoodločbe. Bili smo že na pol poti v demokracijo. S to odločitvijo si je partijska oblast, sicer legalna, vendar pridobljena z uzurpacijo in tako tudi vzdrževana, pridobila legitimnost.

Sledili so prelomni dogodki: na cvetno nedeljo 1990 po dolgem času prve resnične volitve, že isto leto, 23. decembra, plebiscit o samostojnosti, ki mu je čez pol leta sledila razglasitev neodvisnosti. Na žalost ni šlo brez vojne, ki pa je poka-

zala, da znamo biti kljub političnim razlikami enotni ter stopiti skupaj, če resnični nacionalni interes to zahteva.

Dostikrat smo priče tarnanju, kako smo razdeljeni. Ob tem je treba povedati, da so v demokraciji različne politične usmeritve nekaj popolnoma normalnega ter legitimnega in je v družbi, kjer je (ali je bilo) vse enotno, to le dokaz, da v njej ni politične svobode. Za našo veliko razdeljenost pa so razlogi druge. Zato ne morem, da ne bi ponovno omenil misli, ki jo je izrekel prof. dr. Andrej Capuder, minister za kulturo v osamosvojitveni vladi: *»Dokler se bomo Slovenci zmerjali z izdajalci in banditi, bomo vsak na svoji strani prepada, dotlej sprave med nami ne bo.«* Doklej torej še?

Ko že omenjan Capudra, naj spomnim še na burno reakcijo, ko je v času svojega ministrovanja omenil *»Ora et labora«* (Moli in delaj). Njegovi kritiki seveda niso niti pomislili, da je na tem geslu vendar zgrajena evropska civilizacija. Le kdo naj bi se na to (civilizacijo) sploh še oziral?! Tisti prav gotovo ne, ki so z nestrpnosti in ksenofobi zmerjali tiste svoje sodržavljanke, ki so se ob migracijski krizi začeli zoperstavljanje invaziji z Orienta. Ali mogoče svojim vnukom in pravnukom (vnukinjam in pravnukinjam) privoščijo šeriat?!

Sedaj pa – kako proti zlatemu jubileju?

Z velikimi upi? S takimi kot ob plebiscitu in potem ob razglasitvi neodvisnosti? S politično indiferentnostjo izjemno velikega dela državljanek in državljanov, ki se ne udeležujejo volitev?

Dostikrat slišimo: Ne glejmo nazaj, glejmo v prihodnost. Težko je napovedovati prihodnost, zato pravim: Ozrmo se nazaj ter se od preteklosti kaj naučimo, da bomo znali graditi sedanost. Kajti na naši sedanosti bo zgrajena tudi naša prihodnost, tudi tista ob zlatem jubileju. Predvsem pa se moramo znebiti mitov preteklosti, ki se vlečejo še v naš čas, da bomo sploh sposobni graditi sedanost, ki bo rastle v prihodnost – zlatemu jubileju naproti.

Tone Pavček bere *Majniško deklaracijo*.

(foto: Tone Stojko)

Ustanovitelji Demosa. V prvi vrsti z leve proti desni: Andrej Magajna, dr. Jože Pučnik, neznana, Katja Boh in Ivan Oman; zadaj: dr. Dušan Plut, dr-Rajko Pirnat, Marjan Podobnik, dr. Dimitrij Rupel, Leo Šešerko in dr. Hubert Požarnik. (vir: arhiv Muzeja novejšje zgodovine Slovenije)